

ניסן תשע"ו – אפריל 2016

שיר הלל למרים – ילדה, נערה ואישה ארכיטיפית

איריס אוסטפלד

[איריס אוסטפלד](#), דרמה תרפיסטית ומנחת קבוצות (M.A.). מרצה ומנחת תוכן ותהליך, חברה בצוות תחום נשים במדרשה. מטפלת בעיקר בנערות ובנשים.

אני רוצה לשיר שיר הלל לילדה ונערה מיוחדת שהפכה לאישה גדולה וארכיטיפית שאליה, בראש ובראשונה כנראה, התכוונו חז"ל באמירתם המדהימה: **"בשכר נשים צדקניות שהיו באותו הדור נגאלו ישראל ממצרים"** (בבלי סוטה יא ע"ב).

מרים. כבר בשמה היא נוצרת יס. מים. אופק פתוח. מעמקים. תנועה. עוצמה. ובשפות אחרות גם שלום, אהבה (אגב מר הוא בסיס למילה יס' בשפות סלבויות שונות). מרים האישה אמנם נפטרה בגפה, ללא משפחה משלה וילדים, אך למעשה ילדה עם שלם בהיותה רחם מיטיב לאחיה, למשפחתה ולעם ישראל כולו.

כבר כילדה או נערה צעירה נאמר עליה במקרא שעמדה מרחוק וצפתה בתיבת הגומא הקטנה ששטה לה אל הלא-נודע, ומשה אחיה התינוק בתוכה. היא, הילדה ההורית, נותרה לעקוב מה יעלה בגורלו של אחיה ולשמור שלמשה לא יאונה כל רע. מרים נותרה במלואה במקום שאמה לא הצליחה להכיל את הסיטואציה הכל-כך מכאיבה ובלתי נסבלת של שילוח משה אל הלא-נודע, בכך שלקחה אחריות ולא נטשה את אחיה. היא הכילה בגפה את מצב החיים המעורר חרדה כה גדולה, ודאגה שמשה, גואל העם בעתיד, לא יופלי (מלשון הפלה). ואכן גם הצליחה בכך. בזכות התערבותה בזמן הנכון ובמקום הנכון והשידוך בין בת פרעה ליוכבד קבעה גורל של עם שלם. וזו לא היתה הפעם הראשונה שהצליחה לעשות זאת. המדרש מספר סיפור מעורר השתאות, שכילדה קראה את אביה עמרם לסדר על כך שגרש את אשתו, ובעקבותיו רוב הגברים, מהאימה שיצטרכו להשליך את בניהם העתידיים להיוולד ליאור. כלומר עמרם לא עמד בחרדתו ופירק את עולמו הנוכחי (משפחתו) ואת העולמות האפשריים בעתיד. ומרים בתו הקטנה, נעמדה מולו ושכנעה אותו, מהבנה עמוקה וייחודית שלה אך בשפתו שלו, לחזור בו.

"וַיֵּלֶךְ אִישׁ מִבֵּית לְוִי וַיִּקַּח אֶת בַּת לְוִי" (שמות ב, א).

להיכן הלך?

אמר רב יהודה בר זבינא: שהלך בעצת בתו.

תנא: עמרם גדול הדור היה, כיון שגזר פרעה הרשע כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו, אמר: לשוא אנו עמלין!

עמד וגירש את אשתו, עמדו כולן וגירשו את נשותיהן.

אמרה לו בתו: אבא, קשה גזירתך יותר משל פרעה, שפרעה לא גזר אלא על הזכרים, ואתה גזרת על הזכרים ועל

הנקיבות! פרעה לא גזר אלא בעוה"ז, ואתה בעוה"ז ולעוה"ב! פרעה הרשע, ספק מתקיימת גזירתו ספק אינה

מתקיימת, אתה צדיק, בודאי שגזירתך מתקיימת, שנאמר: "וַתִּגְזַר אֹמֶר וַיִּקָּם לָךְ וְעַל דְּרָכֶיךָ נִגְה אֹר" (איוב

כב, כח).

עמד והחזיר את אשתו, עמדו כולן והחזירו את נשותיהן.

(בבלי סוטה יא ע"ב - יב ע"א)

מרים העזה לעמוד מול הסמכות הגדולה של אביה, מול דמותו הגדולה כמנהיג הדור, ולהקשיב לקולה הפנימי ולעמוד במלואה מתוך סמכותה הפנימית. היא, האישה הגדולה שבה, יודעת להביא את הגבר לראות את הערך שבדברים גם כשהבהלה מזמינה לפלוט החוצה ולרוקן את המציאות מערכה. בכך היא מנעה את 'הפלתו' של משה בפעם השניה (או בעצם הראשונה). היא יצרה שינוי באביה. יצרה שינוי בקהילת המשפחות כולה. ובעם ישראל כולו מעצם כך שאפשרה למשה להיוולד.

למעשה, בכך מרים מהווה מיכל מימי רחמי בטוח, המאפשר בטחון והמשכיות במרחבים מעוררי אימה ובהלה, כשהרצון הוא לברוח, לנטוש או להפיל. היא נותרת שם נוכחת, מכילה ומחזיקה את הערך של הדברים, תוך נוכחות מלאה גם דרך שימת גבולות, קריאת תיגר ומוכנות להתעמת באופן שמאפשר המשך החזקת החיים ויצירת השינויים בתוכם.

"וַתִּקַּח מְרִים הַנְּבִיאָה אֶחָת אֶהָרֶן אֶת הַתֵּן בְּיָדָהּ וַתִּצְאֶנָּה כָּל הַנְּשִׂים אַחֲרֶיהָ בְּתַפִּים וּבְמַחֲלֹת" (שמות טו, כ).
 מתי בפעם האחרונה עצמתן עיניים ונסחפתן במחול בקצב תופים? מרים יוצרת תנועה שסוחפת אחריה את נשות השבט, צעירות וזקנות, בקצב הלב. ניתן לראות במחול זה את מחול השמחה, הפורקן וההקלה אחרי דרמה גדולה. היא מנתבת את המתח הצבור לקתרזיס של שמחה. היא שוב מכניסה את החיים, את המיכל לחיות אותם דרך מרחבים אחרים: דרך הלב, דרך הגוף ודרך היחד. וניתן לראות במעשה זה עוד אופציה: היא מייצרת טקס מעבר תוך שימוש במרחבי הביניים הטרנספורמטיביים של טראנס. ממש כפי ששמאן השבט נהג לייצר תהליכים מרפאים וטקסי מעבר דרך טראנסים בהם היה מכניס את האדם או הקבוצה כולה לתהליכי עומק לא מודעים דרך הגוף והחושים, כך מרים עושה זאת כעת. היא הופכת את הנשים, שאך לפני רגע היו שפחות ערופות שלא יכלו ולא ידעו לבטא את קולן החופשי, לגוף אחד, חי, חופשי, נע בקצב הלב אל מרחבי הרוח החופשית.

עם מותה של האישה המיוחדת הזו – כלו המים, מספר באופן מפתיע הטקסט המקראי: **"וַיָּבֵאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל הַעֵדָה מְדַבְּרֵי צֶן בְּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן וַיֵּשֶׁב הָעָם בְּקֶדֶשׁ וַתָּמַת שָׁם מְרִים וַתִּקְבֹּר שָׁם. וְלֹא הָיָה מַיִם לַעֲדָה וַיִּקְהָלוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אֶהָרֶן"** (במדבר כ, א-ב).

עד אותו הרגע ידענו שמזון ירד לבני ישראל מהשמים, אך מנין הגיעו להם המים במדבר הצחיח? חז"ל, שראו במרים את האיכות של המים, הידקו את החיבור בינה לבין מקור החיים במדרש הנשען על החוסר במידע על מקורות המים:

העמדתי להם ג' פדגוגין (מובילים): משה אהרן ומרים...

הבאר בזכות מרים שאמרה שירה על המים, שנאמר "ותען להם מרים שירו לה" (שמות טו, כא)...
המן בזכות משה - כיון שנסתלק משה, "וישבת המן ממחרת" (יהושע ה, יב).

וענני כבוד בזכותו של אהרן - כיון שנסתלק אהרן... "ותקצר נפש העם בדרך" (במדבר כא, ד), שהיתה השמש קופחת עליהם.

והבאר בזכות מרים - כתוב "ותמת שם מרים ותקבר שם" (במדבר כ, א), ומה כתוב אח"כ: "ולא היה מים לעדה" (במדבר כ, ב).

והיאך היתה הבאר עשויה? סלע כמין כוורת היתה, ומתגלגלת ובאה עימהם במסעות, וכיון שהיו הדגלים חונים והמשכן עומד היה אותו הסלע בא ויושב לו בחצר אהל מועד, והנשיאים באים ועומדים על גביו ואומרים 'עלי באר', והיתה עולה.
(במדבר רבה א, ב)

מרים העניקה לעם את ארכיטיפ באר המים המתגלגלת (ה-rolling stones). הבאר מחזיקה במעמקה את הבריאה. היא מרחב טרנספורמטיבי כמו רחם (מימי, נותן חיים, מוגן, מגיע או מגיח ממעמקים אל תוך המציאות. באר היא סוג של מקום מעבר בין מים נותני חיים לבין מי שמקבל וחי בזכותם. מרים היא כמו סינפסה במח, מין מרחב מפגש. עבור משה - בין אמא לאמא, בין יוכבד לבת פרעה; עבור הנשים - משפחות לבנות חורין; עבור העם - בין עבר לעתיד, בין האפשרות לאין למימוש היש. היא מהווה באופן פרדוקסלי גם את הקטיעה וגם את המשכיות.

משה קָּשָׁה את עצמו מתוך מקום שהופל לתוכו. להיות בני חורין משמע לברוא את עצמנו בכוחותינו שלנו מתוך מקומות קשים שאנו מופלים לתוכם. לכן משה ידע להוביל את העם מגורלו כעם עבדים למקום של עם בוחר, יוצר, חי – עם בני חורין. מרים היתה דמות המטפלת. היא היתה המיכל, המים שמתוכם ובזכותם יכול היה משה לעשות את אקט הקטיעה

של החלקים המשועבדים ובריאת החלקים בעלי הכח ובעלי הערך, ויצירת המשכיות, הרצף. מרים היא המרחב להתהוות תהליך הבריאה והריפוי הזה.